

עידן המזעדיים

הלכות פורים

על פי פסקי: השולחן ערוך, רמ"א, משנה ברורה, מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף זצ"ל, ועוד

נכתב ונערך על ידי הרב עידן בן-אפרים שליט"א (02-5324067)

חודש אדר

א. משנכנס אדר מרבנים בשמחה (תענית כס סע"א), ומזל החודש גורם לטובה. ולכן, ישראל שיש לו דין עם גוי, ישתדל כמיטב יכולתו שהדין יתקיים בחודש אדר (שם רע"ב), ושאל יסתיים בו (חיי אדם קנה, א), מפני שבחודש זה יד ישראל על העליונה. וקיימת בחודש זה התגלות הארת התורה שבעל-פה, שעל זה מרמז מה שנאמר (אסתר ח, טז): "לְיְהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה", ודרשו חז"ל (מגילה טז: ועי' שבת פח. "אורה" - זו תורה (ספר פרי צדיק, שמות, לר"ח אדר).

זכר למחצית השקל

ב. נצטיינו בתורה הקדושה (שמות ל, יג) על מצות מחצית השקל. דהיינו שכל אחד מישראל מבין עשרים שנה ומעלה, בין עני בין עשיר, יתן מחצית השקל בכל שנה ליד הכהנים. והיו מניחים הכל בלשכה מיוחדת במקדש, ומשם היו מוציאים לקנות את קורבנות הציבור וכל צרכיהם, שכן מראש חודש ניסן צריכים לקנותם מהשקלים החדשים (חינוך מצוה קה). ובאחד באדר היו משמיעים על השקלים (שקלים א, א), כדי שיכין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו, ויהיה עתיד ליתן (רמב"ם שקלים א, ט).

ובימינו שחרב בית-המקדש, נוהגים לתת מעות "זכר למחצית השקל" (רמ"א תרצד, א) (ויזהר שלא לקרות "מחצית השקל", אלא "זכר למחצית השקל" (קא)). ובשבת שלפני ראש חודש אדר קוראים בתורה את פרשת שקלים, כזכר למצוה זו (עי' שו"ע תרפה, א). וזריזים מקדימים למצוות (פסחים ד: ר"ה לב; יומא כח:). (ויש נוהגים לגבותם בליל פורים קודם קריאת המגילה (קא ועי' רמ"א שם)). אם לא נתן המעות בחודש אדר, יתנם לאחר מכן בחודש ניסן.

ג. החייבים והסבוכים – הזכרים מגיל עשרים שנה ומעלה צריכים לתת "זכר למחצית השקל". אבל נשים וילדים קטנים, מעיקר הדין פטורים, ומכל מקום טוב להחמיר לתת גם עבורם (קד-קה) (ואם האשה מעוברת, יתן גם בעד ולדה (נ"ב; אורל"צ ח"ד נב, א)). וצריך לתת סכום השווה לערך תשעה גרם כסף טהור (קב) (שכן היה משקל מטבע "מחצית השקל" בזמן בית-המקדש, והסכום הוא כפי שווי מחיר הכסף הגולמי). וכל המוסיף - מן השמים מוסיפים לו (ומכיון שנתנה זו היא רק "זכר", אין הקפדה בכך שהעשיר ירבה לתת. – ומי שמצבו הכלכלי קשה, די שיתן מטבע של חצי שקל (קה)).

ד. למי נותנים? – מכיון שנתבאר שעיקר נתינת מחצית השקל היתה לצרכי הקורבנות, לכן יש לתת מעות אלו לתלמידי חכמים או לשיבות הקדושות והכוללים שמגדלים בהם תלמידי חכמים (קה), כי מיום שחרב בית-המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד (ברכות ח:), ומעלת לימוד התורה גדולה יותר מהקרבנות (עי' ר"ה יח. ומגילה ג:), ובזמן הזה שאין מזבח שיכפר על ישראל, חכמים ותלמידיהם מכפרים בתורתם על ישראל (ילקוט שמעוני ויקרא, תנה).

פרשת זכור

ה. בשבת שלפני פורים, מוציאים שני ספרי תורה, בספר הראשון קוראים בפרשת השבוע, ובספר השני קוראים בפרשת כי תצא (דברים כה, יז עד סוף הפרשה): "זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עַמְלֶק" (שו"ע תרפה, ב) (וזאת כדי להקדים ולהסמך זכירת מחיית עמלק למחיית המן שהיה מורעו (עי' מגילה ל. ורש"י שם ט.)). ונצטיינו בזה לזכור מעשה עמלק ולשנוא אותו שנאה קבועה בלב, עד כדי כך שאם היה באפשרותנו למחות אותו מן העולם שלא ישאר ממנו שום זָכָר, בין מהאדם ובין מבהמותיו ושאר כל חפציו, היינו עושים כן (חיי אדם קנה, ב).

(* **הבהרה:** סתם ציון שבדברינו, הכוונה לעמוד שבספר "חזון עובדיה" פורים. שו"ע=שולחן ערוך. מ"ב=משנה ברורה. בא"ח=בן איש חי. מ"ח=מועד לכל חי. ילקו"י=ילקוט יוסף.

ו. גודל חיובו ודקדוק קריאתה – לדעת רוב הפוסקים, קריאת פרשת זכור היא מצות עשה מן התורה (שו"ע קמו, ב; תרפה, ז), ולכן הקורא בתורה צריך לעורר את הקהל שיכונו לצאת ידי חובת מצות זכירת מעשה עמלק ומחייתו, ושאל הוא מכיון להוציאם (א), ויקפיד לקרוא במתינות בקול רם ולבטאות היטב את האותיות. כמו כן יש להשגיח על הילדים הקטנים לבל יפריעו, כדי שהציבור יוכל לשמוע את כל המילים כראוי ויצאו ידי חובתם (ומצוי, שהאותיות שבסיום המילים, אינן נשמעות כראוי, מכיון שקשה להגביה בהן את הקול), ויזהרו השומעים שלא לקרוא בפהם יחד עם הקורא אלא ישמעו ממנו בלבד. [וטוב להחמיר שהציבור יכוין לצאת ידי-חובה גם בברכות של העולה לתורה, ולא יענו "ברוך הוא וברוך שמו" אחריו (ילקו"י קב)].

יש להוציא לצורך קריאה זו את ספר התורה המהודר ביותר (עבר הגהת מחשב, כתב טוב, אינו משוח. - וספרדי המתפלל בבית-כנסת של אשכנזים, נכון מאוד שבשבת זו יהדר לשמוע קריאת פרשת זכור מפי שליח ציבור הקורא בספר תורה ספרדי ובמבטא ספרדי. וכן להיפך (ח).

ז. נשים – ישנה מחלוקת פוסקים אם הנשים חייבות לשמוע קריאת פרשת זכור, ולהלכה, אף שהמקילות יש להן על מה שיסמכו, מכל מקום המחמירות לשמוע הקריאה תבוא עליהן ברכה (ט) (אם לא שטרודה בטיפול ילדיה הקטנים), ובלבד שתקפדנה על גדרי הצניעות בלבושן ובהתנהגותן, לבל יצא שכרן בהפסדן.

ח. **הבנת הקריאה וביאורה** – לכתחילה ראוי להבין כל מילה מהקריאה, אבל אין הדבר מעכב (עי' ילקו"י, פורים, קיב ושבת א ח"ג עמ' קצב). לתועלת הציבור הבאנו כאן ביאור פשטי משולב (על פי פירוש רש"י ועוד), ורצוי לאומרו בפני הציבור או להשתמש בו בשעת הקריאה:

זָכוֹר [ת-ן לב לזכור תמיד (רש"י שמות כ, ח)] **אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עַם עַמְלֶק**, בעת שהייתם **בְּדָרָךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם** לכבוש את ארץ כנען. **אֲשֶׁר קָרָךְ** [הזדמן לך בפתע] **בְּדָרָךְ** [בהיותך בריפדים (שמות יז, ח) שהוא מקום קרוב להר סיני], **וַיִּזְנֶב בָּךְ** [הרג בך (אונקלוס)], או שחתך את איברי המילה הנראית כזנב] **שֶׁל כָּל הַנְּחָשִׁים אֲחֵרֶיךָ** [חסרי הכח שמחתם חטאם פלטם הענן ולא הגן עליהם, והיו הולכים אחרי המחנה. **ויש מפרשים** שהרג החלשים ההולכים בזנב המחנה (תרגומים, ראב"ע וחזקוני)], **וְאֵתָה עֵינֶךָ בְּצֵמָה**, **וַיִּגַע** מטורח הדרך, **וְלֹא יָרָא** עמלק את **אֱ-לֹהִים** ולכן לא חשש להרע לך. **וְהָיָה בְּהִנִּיחִי** [כאשר יניח (אונקלוס)] **ה' אֱ-לֹהֶיךָ לָךְ מִכָּל אִיבֶיךָ** היושבים **מִסָּבִיב לָךְ** ואינך עסוק במלחמה, ותשב **בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱ-לֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחְלָה לְרִשְׁתָּהּ**, אז **תִּמְחָה** [תשמיד ותמחק] **אֶת זָכָר עַמְלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם** [שתהרגו העם כולו: אנשים, נשים וטף, ואפילו בהמות, שלא יאמרו בהמה זו משל עמלק היתה], ועד שתמחה את שמו לגמרי **לֹא תִשָּׁכַח** לעולם את אשר עשה לך.

תענית אסתר

ט. בימי מרדכי ואסתר [שנת 3405 לבריאת עולם בתקופת חורבן בית ראשון, כ-218 שנה קודם נס חנוכה] נקהלו היהודים ב"ג אדר לעמוד על נפשם מפני אויביהם ושונאיהם, והיו זקוקים לרחמי שמים לבל יוכלו אויביהם לפגוע בהם, ועמדו בתפילה ובתחנונים, וישבו בתענית באותו יום, והקב"ה שמע תחינתם וקיבל תשובתם ותעניתם ברצון, ונהפוך הוא, שהיהודים הרגו ושלטו בשונאיהם. ולכן, נהגו בכל תפוצות ישראל להתענות ביום זה בכל שנה ושנה, זכר לנס שנעשה להם. ואין חילוק בזה בין אנשים לנשים, ואין לפרוש מהציבור (שו"ע תרפז, ב; לו ומב).

י. **תנאי קודם התענית** – תחילת התענית בעלות-השחר (שעה 4:48 בוקר). ומכל מקום, אם הלך לישון בליל י"ג באדר שינת קבע, וקם משנתו קודם עלות השחר, אסור לו לאכול ולשתות. אבל אם

יח. השגחה על הילדים – חובה מוטלת על ההורים להשגיח על ילדיהם לבל ישוטטו ברחובות בפורים ללא השגחה, כי סכנה רוחנית גדולה אורבת להם שם, ואצל רבים מבני הנוער חלה התדרדרות במצבם הרוחני ששורשה החל בפורים (עיי' מורה באצבע ט, שו"ע ונח; קמח סולת סע"ף קכ; מ"ח לא, מב ולו).

יט. תחפושת – נהגו להתחפש בפורים (עיי' רמ"א תרצו, ח), אבל אסור לאיש ללבוש בגדי אשה (ואפילו פריט אחד), וכן אסור לאשה ללבוש בגדי איש (קצט). וכבר נגרמו מכשולים רבים כתוצאה מכך (נסנין ליידי ס"ס יב). ואף לילדים קטנים אין להלביש כן (יחזקאל דעת ה, ו).

* נשים ובחורות, אינו מדרכי הצניעות שתתחפשנה ותצאנה ברחוב העיר, בפרט אם האשה נשואה.

* יש להמנע מלהתפלל עם תחפושת, שהרי אין דרך לעמוד כן לפני אדם נכבד (עיי' שו"ע צא, ה), ומכל שכן אם פניו מכוסות, או שהיא תחפושת דוב וכדומה (עיי' ילקו"י תרצה, כ). ולילדים קטנים אפשר להקל (עיי' בספר ירושלים במועדיה עמ' תמב; נקיות וכבוד בתפלה עמ' קעג).

כ. גרימת צער – אסור לצער או לבזות שום יהודי, בפרט אם הוא תלמיד חכם, ויש למחות בתוקף נגד המנהג הרע של 'רב פורים' שהתפשט בהרבה ישיבות, שמשמיע על רבני הישיבה דברי ביקורת והטחת עלבונות אישיים בדברי שחוק והיתול (רא), כי לא הותר לעבור על שום איסור בשביל שמחת פורים. ונאמר (תהילים ב, יא): "עֲבְדוּ אֶת ה' בְּיִרְאָה וְגִילוּ בְּרִעְדָּה" - במקום גילה שם תהא רעדה (ברכות לז, יומא ד:).

כא. עשיית מלאכה – כיום המנהג בכל המקומות שלא לעשות מלאכה ביום פורים (לפרזים ביום י"ד, ולמוקפים ביום ט"ו (שו"ע תרצו, ב)), והעושה מלאכה אינו רואה בה סימן ברכה (שו"ע ורמ"א שם, א), אבל בלילה מותר (קצח). ומעיקר הדין מותר להסתחר בפורים (מ"ב שם, ג), אך טוב להחמיר (קצח). ומותר לעשות מלאכה ע"י גוי, וכן כל מלאכה שמותר לעשותה בחול-המועד (כגון דבר האבד, צרכי רבים וכי"ב), מותר לעשותה בפורים (קצו). וכן מותר לעשות אפילו מלאכות גמורות לצורך פורים (רמ"א שם), ובלבד שלא יתבטל משמחת פורים. ומותר להתגלח לצורך היום, אם לא התגלח מקודם (קצו).

כב. תענית/הספד/צידוק-הדין – בימי פורים (י"ד ו-ט"ו) אין להתענות (שו"ע תרצו, ג). אין מספידים בהם (שו"ע שם; תרצו, א), ואין אומרים צידוק-הדין (כרמ"א תכ, ב, ייד"ת, ו לפי שאין אומרים תחנון; כה"ח תכ, ב; משנה אחרונה בחז"ר אבילות א, צא; אורלי"צ ד, רלו. – אם לא שיש מנהג ידוע לאומרו, עיי' כה"ח שם) (מלבד לחכם בשעת הליות שסופדים לו (ק"ו מחזק"מ בשו"ע ייד"ת תא, ה; מ"ב תרצו, ט) ואומרים עליו צידוק-הדין (חזו"ע שם). ולגבי אשת חכם, יש להסתפק, ושב ואל תעשה עדיף (אורלי"צ שם).

כג. דיני אוגן – מת לו מת בליל פורים: אם בדעתו לקבורו בלילה – יקבור את המת, ולאחר מכן יתפלל ויקרא את המגילה (שערי האמונה ד, נס). ואם קבורו למחרת – חייב בכל המצוות, ויתפלל ערבית ויקרא מגילה (חזו"ע אבילות א, קעח). ובבוקר, אם מסרו לחברה קדישא – אינו מניח תפילין (עיי' קצא) (ואפילו לאחר קבורה אינו מניח (קצב)), מתפלל (מג"א תרצו, טז, הובא באבילות שם, קפ) וקורא את המגילה עם הציבור (ומותר בבשר ויין (שו"ע תרצו, ז; קפ; אבילות שם קעח), ויברך על אכילתו (חכמ"א המובא באבילות שם)), ואחר כך יקבור את מתו, ולאחר מכן יקיים מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים (שם קפ סד"ה ולענין. ובמת תלמיד-חכם, יקדים הקבורה לפני קריאת המגילה. מ"ב תרפ"ח, ח).

כד. אבילות – האבל בימי השבעה, אינו נוהג בפורים דיני אבילות בפרהסיא (לא ב"ד ולא בט"ו), בין בלילה בין ביום, אבל נוהג אבילות בדברים שבצינעה כמו בשבת, ועולים לו למנין שבעה (שו"ע ייד"ת תא, ז; רמ"א א"ח תרצו, ד; קפז). ולכן, לנוהגים שאחר הלילה מברך האבל ברכת "דין האמת" וקורע (חזו"ע אבילות א, קפ ד"ה אוגן, ועמ' רכו), לאחר מכן יחליף בגדו הקרוע או יכסה את הקרע, יעל נעלים, לא ישב על קרקע (פשוט), וימנע מבכי (שע"ת תרצו, ד; קצב; אבילות א, קכח). ועושים לאבל סעודת הבראה (שו"ע ייד"ת תא, ד), וטוב לעשותה רק בעוגות וקפה ולא בביצים ועדשים (ובירושלים עושים הבראה בפורים רק על אב ואם) (קצג).

כה. אָבֵל במצוות פורים – האבל חייב בקריאת מגילה (ומותר לצאת לבית-כנסת להתפלל ולשומעה (רמ"א שם ומ"ב שם, טז; חזו"ע אבילות ב, שו

קודם שהלך לישון עשה תנאי שבדעתו לאכול ולשתות קודם עלות השחר, רשאי לאכול ולשתות (והאשכנזים מקילים לשתות אף בלא תנאי, אבל לכתחילה יעשו תנאי) (שו"ע ורמ"א תקסד, א ומ"ב שם). וסיום התענית בצאת-הכוכבים (שעה 5:57 בערב).

יא. הפטורים מהתענית – חולה אף שאין בו סכנה, וכן זקן מופלג שהוא תשוש כח, פטורים מתענית זו ואינם רשאים להחמיר על עצמם, ואפילו מי שתקפתו חולשה יתירה אין צריך להתענות (רמ"א תרפ"ו, ב; לט). – כמו כן חתן וכלה בתוך שבעת ימי המשתה, וכן שלושה בעלי ברית: אבי הבן ביום המילה, הסנדק והמוהל, פטורים מהתענית, ואינם רשאים להחמיר בזה, מפני שיום-טוב שלהם הוא (מב). וכמובן שילדים קטנים שלא הגיעו לגיל מצוות, פטורים מהתענית (אפילו תענית שעורת), ומכל מקום יש למנוע מהם לאכול ממתקים ושאר תפנוקים (חזו"ע ד' תעניות, סו).

יב. מעוברות ומניקות – אשה בהריון, עד סוף החודש השלישי, חייבת להתענות (ע"פ שו"ע תקנ"ד, ה; לז), ומכל מקום אם ההריון אינו תקין או שסובלת מהקאות, מיחושים או חולשה רבה, הרי היא פטורה. ומתחילת החודש הרביעי ואילך, בכל אופן היא פטורה (שם) (ולדעת הרב אור לציון ד, טז), כיון שהנשים בזמנינו חלושות, פטורות אף בג' חודשים הראשונים (הריון). – יולדת (או אשה שעברה הפלה (לח)), פטורה מלהתענות תוך שלושים יום מהלידה (ע"פ שו"ע שם, ו). – ואשה שמניקה בפועל (אפילו מעט (אור לציון ג, רלס)), פטורה מהתענית. ואם פסקה מלהניק (אפילו תוך כ"ד חודש מהלידה) ומרגישה שהיא מסוגלת להתענות, תתענה (ואם באמצע התענית מרגישה חולשה וצער, תאכל), אך אם מרגישה חולשה יתירה, הרי היא פטורה מהתענית (לח וחזו"ע ד' תעניות נז וסב).

פורים

יג. פורים דפרזות/שושן פורים – בכל העולם חל פורים ביום י"ד אדר ומקיימים בו את כל מצוות היום (שו"ע תרפ"ח, ג). ואילו בירושלים ושאר עיירות שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון, חל פורים ביום ט"ו באדר (שם, א), וכן הדין בערים הסמוכות להן או הנראות עימהן (שם, ב). וישנן ערים שמחמת הספק מקיימים בהן את המצוות בשני הימים (שם, ד) (כטבריה, חברון, לוד, צפת יפו ועוד), וכל אחד יעשה כהוראת רבני העיר. ישנם פרטי הלכה בענין ירושלמי שנוסע לתל-אביב (לדוגמא) במהלך ימי הפורים, וכן להיפך, ולכן בכל מקרה יש לשאול חכם.

יד. ביגוד – בפורים לובשים בגדי שבת או יום-טוב (רמ"א תרצה, ב; בא"ח תצוה, כב; מ"ב שם, ג) (ואף כשמתפללים מנחה של תענית סמוך לשקיעה, באים עם הבגדים הנ"ל כבר למנחה), ולא ילבש בגדי חול, כי גדול היום לאדונינו (בן איש חי שם ועיי' מ"ח לא, ח"י).

טו. "ועל הניסים" – החל מתפילת ערבית אומרים "ועל הניסים" (שו"ע תרצו, ב), אף על פי שעדיין לא קראו את המגילה (ב"י שם). ואם שכח ולא אמר, כל זמן שלא חתם ברוך אתה ה' "של ברכת "הטוב שִׁמְךָ" וכו' - חוזר (ואומר: "מודים אנחנו לך על הניסים" וכו' "ועל כולם" וכו' (חזו"ע חנוכה קפס)), אבל אם הזכיר שם ה' - אינו חוזר (רמ"א שם וע"פ שו"ע תרפ"ח, א) (ולא יאמר: "למדני חוקיך", אלא בסוף "אלוקי נצור" יאמר: מודים אנחנו לך על הניסים וכו' עד ונודה לשמך הגדול סלה, יהיו לרצון וכו', עושה שלום וכו' (צט)). – ויזהר מאוד שלא ישכח לאומרו (מורה באצבע ט, שא), והעצה לכך היא שיתפלל מתוך סידור (מ"ח כז, טז).

טז. מעלת היום/מחלוקת – מעלת יום פורים גדולה עד מאוד, ואמרו בזוהר הקדוש שפורים נקרא על שם יום-הכיפורים שהוא כמו פורים (תיקוני זוהר, תיקון כא נז). ולכן יתלהב לב האדם ויקבל עליו עול התורה והמצוות, ויקנה לו לב חדש לעבודת ה' (ספר קדושת לוי, קדושות לפורים, סוף קדושה ראשונה ד"ה ומעתה). – ויזהר הרבה שלא תהיה מחלוקת בביתו כלל, לא בליל פורים ולא ביום פורים. ואם ארע איזה דבר, יסבול הרבה ויעביר על מידותיו יותר משאר ימות השנה (מ"ח לא, קי).

יז. לימוד תורה – חיוב לימוד תורה קיים גם בפורים, ולא יעביר את כל היום הקדוש בסעודה ומסיבות. וזכותו גדולה יותר, מכיון שמעטים הם הלומדים. ומקורב נתפשט לימוד "אבות ובנים" במקומות רבים, ואשריהם ישראל. כמו כן טוב לקרוא תהילים (מ"ח לא, ט). והחל מיום זה מצוה לעסוק בהלכות פסח (מ"ב תכט, ב).

(שם). והשומעים היוצאים ידי חובה בקריאה יענו "אמן" (אך לא "ברוך הוא וברוך שמו"). – בסיום קריאת המגילה מברכים ברכת "הרב את ריבנו" וכו', ומברכים אותה רק כאשר קורא לציבור של עשרה (אפילו נשים) (רמ"א שם, א; צ).

* נהגו העולם להקל לגעת בקלף המגילה מבלי מטפחת, אף בסתם ידים שחוששים שמא נגע במקום המטונף. וטוב להחמיר ליטול ידיו (רמ"א קמ"א, א ומ"ב ד; ע"ז), אלא אם כן לא הסיח דעתו משמירת ידיו מהנטילה שלפני התפילה, ואין לחוש שהתעסק ונגע במקום מטונף (ש"ע צ"ב, ה ומ"ב כד). ואם נגע במקום מטונף, צריך ליטול ידיו, ואין חייבים בזה ליטול בכלי (ע"י ש"ע ד, יח).

ל"ב. מנהג ההכאות/נפצים – כשמרעשים באמירת "המן", על הקורא להמתין עד שיעבור הרעש, ולחזור ולקרוא את המילה (ע"י). ובמקומות רבים נוהגים להכות רק בשם "המן" הראשון והאחרון [במקום 54 פעמים (כמנין ד') שמוזכר "המן"], וכן ראוי לנהוג (ע"י בא"ח תצוה, י). וכבר התריעו גדולי הרבנים על המנהג החמור של שימוש באקדחים ונפצים למיניהם, שיש בכך חילול וזלזול בכבוד בית-הכנסת שהוא מקום השראת השכינה (ולפעמים גורמים גם להשחתת הריהוט), וגורמים בהלה ומחנק לציבור, מלבד מה שמפריעים למהלך הקריאה, ועל הרבנים וגבאי בית-הכנסת לעמוד על המשמר בזה (ס"ב). ואף מחוץ לבית-הכנסת אסור להשתמש בנפצים ודינמיטים למיניהם, לפי שגורמים לבהלה גדולה ולסיכונים, והמפחיד את חבריו מביא על עצמו יסורים (כה"ח י"ד קס"ז, קצ"ג), ואם חלה, חייב בדיני שמים (ש"ע ח"מ תכ"ל, לב), ואף ארעו אסונות כתוצאה מכך (וע"י שבת ס"ג; ב"ק צ"ג). ומצוה למסור את הסוחרים בהם למשטרה (ע"י רמ"א ח"מ שפ"ח, יב; תכ"ה, א; הגר"ש וואנדר והגר"נ קרליץ צ"ל). ואשרי ההורים המחנכים את ילדיהם בדרך ישרה.

ל"ג. שמיעה מרדיו/טלפון – השומע מקרא מגילה ברדיו, אפילו בשידור חי, אינו יוצא ידי חובה, כיון שאינו שומע את קול הקורא, אלא קול הנקלט על ידי זרם חשמלי באמצעות ממברנא (יחודה דעת ג, נד; ו), והוא הדין שאין יוצאים בשמיעתה דרך טלפון ובכל אמצעי תקשורת אחר.

ל"ד. כוונה ודקדוק בקריאה – הקורא יעורר תשומת לב הקהל לכיון לצאת ידי חובת מקרא מגילה, וגם הוא יכוין להוציאם ידי חובה, לפי שמצוות צריכות כוונה (ש"ע תרצ, ד; ט, ט). – כמו כן ידקדק הקורא לבטאות היטב כל מילה כדי שהציבור ישמעו ויצאו ידי חובת הקריאה, ולא יחסירו לשמוע אפילו מילה אחת, למרות שאינה משנה את ענין הקריאה (בא"ח תצוה, ג; ע"ז).

בקריאת המגילה ישנם דקדוקים רבים, ומי שלא שקד ללומדם היטב, לא ידעם, ואינו מוציא את הרבים ידי חובה אף בדיעבד. ועל רב בית-הכנסת מוטלת החובה לבחור קורא שבקי היטב בטיב הקריאה וטעמיה, ולא להסתפק בקורא שיש לו קול חזק ונעים (ע"י ש"ע"ת ר"ס תרצ; מ"ב תרצ"א, כה) (וקיימים כיום ספרי-עזר המלמדים לקריאה נכונה, כגון: ספר סנסן ליאיר, תיקון קוראים איש מצליח, מגילת אסתר בהוצאת 'סימנים' (בליווי דיסק), עוד יוסף חי).

ל"ה. הפסק בקריאה – אין לדבר בשעת קריאת המגילה (ש"ע תרצ"ב, ב) עד לאחר הברכה האחרונה. ואם החסיר לשמוע אפילו מילה אחת (או אות אחת (באה"ל תרצ, יד)) בעוד שהקורא המשיך בקריאתו, לא יצא, וצריך לחזור ולקרוא מאותו פסוק ואילך (מ"ב תרצ"ב, ט; ע).

ל"ו. נרדם / נמנם / הסיח דעת בקריאה – הקורא את המגילה כשהוא מתנמנם, הואיל ולא נרדם בשינה, יצא. אבל השומע את המגילה ונרדם או התנמנם, לא יצא (א"י), וצריך לחזור ולקרוא מהפסוק שנרדם או התנמנם בו (א"י).

אם הסיח דעתו משמיעת המגילה וחשב על דברים אחרים, הדבר תלוי: שאם הסיח דעתו לגמרי עד שלא שמע כלל מה שהחזן אומר, לא יצא, וצריך לקרוא על הסדר את מה שלא שמע. אך אם לא היה מרוכז במה שהחזן קורא, אבל הוא שמע, כגון שאצבעו אוחת ביחד עם קריאת החזן, או שהוא זוכר ששמע אך לא שם ליבו למה ששמע, יצא ידי חובה (אשרי האיש מג, ז; יבקשו מפי"ה ב, כג). ומשום כך רצוי לעקוב אחר הקריאה באצבעו.

ל"ז. קריאה/השלמה ממגילה פסולה – מי שאוחז בידו מגילה שאינה כשרה (כגון המגילות המודפסות בחומשים וכדומה), יזהר שלא יקרא בפיו יחד עם הקורא, אלא ישמע בשתיקה (ש"ע תרצ, ד). ואם

הערה א), וכן במשלוח מנות ומתנות לאביונים, שהרי האבל חייב בכל המצוות (ש"ע רמ"א שם ד-ו ומ"ב טז וי"ז), וכן חייב בסעודת פורים (אבל לא ישתכר (הגר"ש אלישיב צ"ל בצינוי הלכה, אבילות, תקמ"ד)), אך יראה למעט במיני שמחה שעושים (מ"ב תרצ"ו, יב).

ולגבי משלוח מנות, טוב שלא ירבה במשלוחים (אלא לרעיו אהוביו (חז"ע אבילות ב, רנ"ג)), וישלח מאכלים רגילים ולא מיני מתיקה (מ"ב שם, יט; קצ"ג). והספרדים נוהגים לשלוח מנות לאבל (קצ"ג) (אך לא ישלחו מיני מתיקה (דרך החיים קצ"ו, ג; חז"ע אבילות ב, רנ"ב)). [ומנהג האשכנזים שלא לשלוח מנות לאבל כל י"ב חודש על אביו ואמו (רמ"א תרצ"ו, ו), וב' יום על שאר קרובים (מ"ב שם, כ), אם לא שהוא רבו או עני, או לבן-זוגו של האבל (קצ"ג), אף שעיקר הכוונה שהאבל יקבל המשלוח (צינוי הלכה תקמ"ד)]. ומותר לשלוח לאבל מתנות לאביונים (שלחן שלמה (מידקש) תרצ"ו, ו).

כז. השתתפות אָבֵל בשמחה – אָבֵל לאחר שבעה, יכול להשתתף בסעודת פורים, אף על פי שנערכת מחוץ לביתו (אפילו בליל פורים (קצ"ע-חז"ע פ"י הערה 30)), בתנאי שאין שם כלי נגינה (ק"ק). אבל אם מידי שנה רגיל להשתתף בסעודה זו, ובהעדרו נחשב כאבילות בפרהסיא, מותר להשתתף בה אף כשיש שם כלי נגינה (ע"י חז"ע אבילות ב, שסה ט"א). והוא הדין לגבי שמיעת מוזיקה בבית כפי שרגילים בכל שנה (צינוי הלכה ע"י תקמ"ג), ויכול גם לרקוד עם בני ביתו, אך ימנע קצת (שם תקמ"ד), וכן יכול לראות מיני שמחה והצגות (ש"ע"ת תרצ"ו, יא), וראוי למעט בזה (שם תקמ"ד). וכל ההיתר בענינים אלו הוא עד השקיעה בלבד (שם תקמ"ב).

קריאת המגילה

כז. אכילה קודם הקריאה – אסור לאכול קודם קריאת המגילה, ואין חילוק בזה בין קריאת המגילה של לילה לקריאת המגילה של יום (רמ"א תרצ"ב, ד). ולכן תזהרנה הנשים שלא לאכול ביום פורים עד שתשמענה את המגילה. ומכל מקום מותר לטעום פירות קודם הקריאה, וכן פת או עוגה (פחות מ-54 גרם), ולשתות תה או קפה. והמחמיר שלא לטעום כלום, תבוא עליו ברכה. – ובכל אופן, אם ביקש מאדם שיזכירהו לקרוא את המגילה, מותר באכילה (צ"ח).

כח. חובת הקריאה – הכל חייבים לקרוא בפורים את המגילה פעמיים, בליל פורים וביום פורים. והקריאה של הלילה, זמנה כל הלילה; ושל יום, זמנה כל היום (ש"ע תרצ"א, א). ואין חובה שכל אחד יקראנה בעצמו, אלא אפילו אם שומעה מפי הקורא, יוצא ידי חובה, ובלבד שישמענה מאדם שחייב בקריאתה (ש"ע תרפ"ט, ב). וצריך שיכוין הקורא להוציא ידי חובה את השומע, וכן השומע יתכוין לצאת ידי חובה (ש"ע תרצ, יד). קריאת המגילה של היום היא העיקרית (תוס' מגילה ד ט"א) וחמורה יותר משל הלילה (ש"ע"ת ר"ס תרצ"ו; ש"ע"ת תרצ, מא; תרצ"ב, כ; ו), ולא כמנהג אותם אנשים שבאים לקריאת המגילה רק בלילה, ואינם באים לקריאה ביום.

כט. נשים – גם הנשים חייבות בקריאת המגילה (ש"ע תרפ"ט, א), מפני שאף הן היו בנס פורים (מגילה ד, ט). וכמוכן שבכללן גם בנות שהגיעו לגיל י"ב שנים. ואם האשה אינה יכולה לבוא לבית-הכנסת לשמוע מקרא מגילה, חייבת לשמוע הקריאה מתוך מגילה כשרה מפי אדם הבקי בקריאתה (ואף על פי שכבר יצא האיש ידי חובתו בקריאה שבבית-הכנסת, חוזר ומברך את כל הברכות וקורא המגילה להוציא אנשים (ש"ע תרצ"ב, ג) או נשים ידי חובתן (ע"י הליכו"ע א, רכ"ד). ועיין בסעיף לא). – ובמקומות רבים נוהגים, שלאחר שהאנשים שבים לביתם, מארגנים קריאה נפרדת בבתי"ל עברו הנשים, והוא מנהג טוב ונכון.

ל. קטנים – מחנכים את הקטנים לשמוע מקרא מגילה (ש"ע תרפ"ט, א), והוא הדין לבנות קטנות (מ"ב ג). ואולם ילדים קטנים שלא הגיעו לגיל חינוך, אין להביאם לבית-הכנסת, מפני שהם מבלבלים את הציבור (מ"ב שם, יח; צ"ח, ג; קכ"ד, כח). ואף בילדים שהגיעו לגיל חינוך, צריך האב להשגיח עליהם שישמעו את הקריאה, וכשיגיע הקורא ל"המן" רשאי הקטן להכות (בנחת), אבל לא שעיקר הבאת הקטן תהיה על מנת להכות ולהרעיש (מ"ב שם, יח).

לא. ברכות המגילה – הקורא את המגילה מברך לפניו שלוש ברכות: א) אשר קידשנו במצוותיו וציונו על מקרא מגילה. ב) שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. ג) שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. – ובקריאת היום אינו חוזר ומברך שהחיינו (ש"ע תרצ"ב, א) [ומנהג האשכנזים מברכים "שהחיינו" גם ביום (רמ"א

מצוות, חייבים במשלוח מנות לחבריהם, וגם קטנים שהגיעו לגיל חינוך טוב לחנכם למצוה זו (קמב).

מזה. מהות המשלוח – המשלוח מנות צריך להיות משני מיני אוכלים (ש"ע תרצה, ד) **שונים** (קכה) (וטוב שיהיה במשלוח שיעור סעודה (קכט)). וגם **משקה נחשב ל'מנה'** (מ"ב שם, יט) (אך טוב להדר ולשלוח שני מיני "אוכלים" (קכד)). אבל השולח לחבירו מעות, ספרים, בגדים, סיגריות וכדומה, אינו יוצא ידי חובה, כי צריך לשלוח דוקא מנות של מאכל ומשתה (מ"ב שם וחז"ע קכ). ומכל מקום, כל ששלח משלוח מנות אחד כהלכה, אין צריך להיזהר בכל הפרטים הנ"ל כששולח ליתר חבריו, כי שאר המשלוחים הם להידור מצוה (קלג). וראוי להיזהר שיהיו המנות לפי ערך הנותן, כדי להראות חיבה וירעות למקבל. ואם המקבל עשיר, טוב שיהיו גם לפי ערך המקבל (קכט).

סעודת פורים

מז. סעודת פורים – סעודת פורים זמנה ביום, שנאמר (אסתר ט, כב): **"לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מְשֻׁתָּה וְשִׁמְחָה"** (וטוב שישעך רק לאחר שקיים מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים. אבל לטעום מעט לפני כן מותר ואין בכך כלום (קלה)). ואם עשאה בלילה, לא יצא ידי חובה (ש"ע תרצה, א) (ומכל מקום גם בליל פורים ישמח וירבה קצת בסעודה (רמ"א שם)). ויוצאים ידי חובה בסעודה אחת, ומצוה להרבות בסעודת פורים (רמ"א שם). יש להדר לאכול בסעודה בשר (קעה), ויתקן סעודה נאה כפי אשר תשיג ידו (רמב"ם מגילה ב, טו). ולכתחילה צריך לאכול לחם (קעה). ואף הנשים חייבות בסעודת פורים (קעה). ומצוה לשמח הילדים הקטנים במיני מתיקה ומעדנים (קפה).

מז. זמנה והנהגתה – נוהגים לעשות הסעודה לאחר שהתפללו מנחה, וטוב לעסוק מעט בתורה לפני כן (רמ"א שם, ב). – יהיה מיסב בסעודה, שש ומשיש לאחרים, ויספר תוקף הנס לבני ביתו (מורה באצבע ט, שו), וישיר שירי קודש בקול רינה להודות לקב"ה על כל הטוב אשר גמלנו.

מזה. שיכרות – שותה יין עד שישתכר, וירדם בשיכרות (רמב"ם מגילה ב, טו; ועי' ש"ע תרצה, ב; קעה), ולכל הפחות ישתה יין יותר מהרגלו (רמ"א שם; חיי אדם קנה, ל). והנשים ישתו רק מעט יין (קעה) ואסור להן להשתכר (שבט הלוי ח"י יח, ב).

והיודע בעצמו שמחמת השתיה יזלזל באיזו מצוה מן המצוות, כגון שימנע מנטילת ידים, ברכה, ברכת המזון או שלא יתפלל מנחה או ערבית או שינהג קלות ראש, ידבר דברי נבִלה ושטות, יצער את הבריות או יגרום להם נזק - מוטב לו שלא ישתכר, שהרי זו מצוה הבאה בעבירה, ולא לשמחה שכזו התכוונו חז"ל, וכל מעשיו יהיו לשם שמים (חיי אדם שם; קפ).

מט. "ועל הניסים" – מזכירים "ועל הניסים" בברכת-המזון בברכת הארץ (ש"ע תרצה, ג). ואם שכח ונזכר אחר שחתם ברוך אתה "ה' של ברכת "על הארץ ועל המזון" - אינו חוזר (רמ"א קפז, ד; מ"ב תרצה, טו) (ולא יאמר: "למדני חוקיך", אלא יאמר ב"הרחמן": הרחמן יעשה עימנו ניסים ונפלאות כשם שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מרדכי ואסתר וכו' (קפז)). ואם האריך בסעודת פורים עד לאחר שנעשה לילה, אף על פי כן יאמר "ועל הניסים" בברכת-המזון (ש"ע ורמ"א שם).



העלון מוקדש לרפואת אמי תקוה בת כתון, שושנה בת שרה, אסתר ברכה בת חיה, סגלית בת רחל, אורטל רחל בת רימונד ממו, מיטל בת דינה, דינה בת איזה, חביבה בת סעדה, מרים חיה בת מסעודה, נסים בן מסעודה, יעקב בן מלכה, דן בן סעדה, משה נסים בן סעדה, ירדנה בת עליזה, דניו בן ג'ולייט, עדי חיה בת-שבע, משה אהרן בן לאה בלא, חיה עינת בת אסתר. **להנחות** חיילי צה"ל וכוחות הבטחון, ולהשבת החטופים והנעדרים, שלמה עמאר בן סולטנה, משה אשורי, אלון בן אביגיל רבקה. **זיווג חתן** לאורטל בת תמר, יעקב בן מרינה. **זש"ק** לאפיז בת שולמית. **לעילוי נשמת** מר אבי שאל בן סרח, שלום בן סוליקה, מסעודה בת תמו, אברהם בן פרחיה, ר' שמעון בן איזה, סעדה בת רחל, חיים בן סעדה, דוד מאיר בן סעדה, ישועה בן רחל, מרסדס בת תמר, מסעוד בן אונישה, ג'ריה בת עסילה, יעחק חיים בן מרסדס משולם בן עבי, ששון בן שרה, חיים חי מנחם בן בלנש, דוד בן דורית, מרדכי גדליה בן יעחק סנדר, מרים בת סעדה, דן רפאל בן סעדה, חזיה דינה בת איזה, רות בת אסתר, יפה יפית בת טוביה, רות בת רחל, רימה בת חבובה, יעחק בן רחנה, אלדד יוסף בן סימונה, שמעון בן נעמי, סימי בת ימנה, מרדכי חיים בן אלומה, אביעד בן נעמה, רות בת אסתר, לירן שמעון בן דבורה, זהבה בת שרה, שרה בת רחל.

החסיר לשמוע איזו מילה, יכול לקוראה במהירות אפילו מהמגילה שבדפוס עד שיגיע למקום הקריאה שאליו הגיע הקורא, וישתלב בשמיעת המגילה מכאן ואילך (עט).

לח. קריאה ממגילה כשרה עם החזן / החסיר לשמוע תיבות – מי שאוחז בידו מגילה כשרה, ורוצה לקרוא יחד עם החזן, צריך שיהיה זה באופן שמשמיע את הקריאה לאוזנו (משנ"ב תרפ"ט, ה ושע"ה צ"ז) מבלי שיפריע לאחרים, וקורא עם טעמי המקרא (עי' חז"ע שבת א, א). אבל אם אינו עושה כן, יש בזה חסרון ולא מעלה.

כמו כן, המעלה במגילה כשרה, היא שכאשר החסיר לשמוע מילים מהקורא, משלים את הקריאה ממנה, כי השלמה ממגילה שאינה כשרה היא רק בדיעבד (ש"ע תרצ, ג ומשנ"ב ד רמ"א שם, ד ומשנ"ב טו-טז). **אולם** באופן שהקורא אינו בקי היטב בקריאה ללא ניקוד ופיסוק וקרי וכתב, אזי גם כשמשלים הקריאה מתוך מגילה כשרה עלול לשבש את הקריאה לחלוטין, ומוטב יותר לאחוז מגילה שאינה כשרה ולקרוא בעל פה בצורה נכונה אם החסיר כמה מילים.

לט. סיום הקריאה – אחר קריאת המגילה והברכה שלאחריה, צריך שיאמר: "ארוך המן, ברוך מרדכי, ארוך זרש, ברוכה אסתר, ארוכים כל הרשעים, ברוכים כל ישראל, וגם חרבונה זכור לטוב" (ש"ע תרצ, טז). ויש נוהגים לומר כן שלוש פעמים (צד).

מתנות לאביונים

מ. חייב כל אדם (בין איש ובין אשה. מ"ב א) לתת לפחות שתי מתנות לשני אביונים ביום פורים (לאחר קריאת המגילה, ולא בלילה (קסט)), דהיינו מתנה אחת לכל אביון (ש"ע תרצד, א) (ולא יתן שיעור החיוב מכספי-מעשר (מ"ב ג)). ויוצאים ידי חובה בין בנתינת כסף, בין בתבשיל, או דבר מאכל אחר (רמב"ם מגילה ב, טז), אבל לא בנתינת בגדים וכדומה (קסט). ואף שמעיקר הדין די בנתינת פרוטה אחת לכל אביון, טוב ונכון לנהוג בעין יפה במצוה יקרה זו, ולהחשיב שיעור מתנה לאביון כשיעור (או שווה) סעודה של פת במשקל שלוש ביצים (162 גרם) (רסו). וכל המוסיף - מוסיפים לו מן השמים. והנותן צ"ק לאביון (באופן שמתקבל בחניויות), יוצא ידי חובתו (קט). ואין מדקדקים במעות פורים (לברר אם המקבל הוא רמאי), אלא כל הפושט ידו ליטול נותנים לו (ירושלמי מגילה א, ד; ש"ע תרצד, ג).

מא. ריבוי במתנות – כתב רבינו הרמב"ם (מגילה ב, יז): מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים, יותר מאשר להרבות בסעודתו ובמשלוח מנות לרעיו, שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה, שנאמר (ישעיה נ, טו): **"לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפִלִים וְלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְפָּאִים"**. עכ"ל. – וראוי שניתן דברים אלו על ליבנו, כי כיום אנשים מפזרים סכומי כסף גדולים על תחפושות, משלוחי-מנות וסעודה, ואילו עבור מתנות לאביונים נותנים סכום מעט.

מב. הנותן כסף לגבאי צדקה על מנת שיחלק לעניים ביום פורים, יוצא ידי חובת מתנות לאביונים, אף על פי שהעני אינו יודע מי נתן לו הכסף (קעב). ובמקום שאין עניים, יכול לעכב את הכסף אצלו ויתנו במקום שירצה (ש"ע תרצד, ד) או עד שיבואו עניים (חיי אדם קנה, כח). ומכל מקום בודאי שיש להתאמץ בימים שלפני פורים לתת את הכסף לרב או גבאי על מנת שיחלקם בפורים, ולא יחמיץ לקיים מצוה זו בזמנה.

משלוח מנות

מג. חייב אדם לשלוח לחבירו שתי מנות ביום פורים (ולא בלילה (רמ"א תרצה, ד)), דהיינו משלוח אחד עם שני מיני אוכלים, וכמו שנאמר במגילת אסתר (ט, כב): **"וּמְשֻׁלוֹחַ מִנּוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ"**, לפי שעל ידי כך האדם מראה את רגשי חיבתו לחבירו, ומתרבה השלום בישראל. וכמו כן ישנם אנשים עניים שמתביישים לקבל צדקה כדי לקיים מצות סעודת פורים במאכל ומשתה, מה שאין כן כששולח להם משלוח מנות דרך כבוד. וכל המרבה לשלוח מנות הרי זה משובח (ש"ע שם; קיז). ואפשר לשולחו אפילו ע"י ילד קטן (קמג).

מד. נשים/קטנים – גם האשה חייבת במשלוח מנות, ותשלח לרעותה (ולא לאיש. וכן להיפך). ואשה נשואה אינה יוצאת במשלוח מנות של בעלה (רמ"א תרצה, ד ומ"ב שם). – והבנים והבנות שהגיעו לגיל